

НАДЗОР НАД ОБАВЉАЊЕМ ДЕЛАТНОСТИ ОСИГУРАЊА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

SUPERVISION OF CONDUCT INSURANCE SERVICES IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Милица Круљ-Младеновић¹

Слађана Мушкић

Висока пословна школа струковних студија, Блаце, Србија

Сажетак: Данас је у готово свим земљама уобичајено да осигуравајуће организације буду поврнуте од стране државе једном виду потпуног надзора, који делује од њиховог оснивања до ликвидације, и то виду сталног управног надзора. Потреба да се у нашој земљи уведе ред над обављањем делатности осигурања одавно се осећала па је, Законом о осигурању имовине и лица из 1996.године, тај процес у доброј мери започет. Касније је, по угледу на решења из законодавства развијених земаља и решења садржана у праву Европске Уније, Законом о осигурању из 2004.године, надзор над обављањем делатности осигурања у Републици Србији поверен Народној банци Србије. У самом пословању осигуравајућег друштва надзор заузима централно место у свеукупном надзору над делатношћу осигурања. Сврха овог надзора јесте да се обезбеди квалитетно финансијско пословање, пре свега формирање, улагање и депоновање средстава техничких и гарантних резерви, солвентност и ликвидност у пословању, законито вођење пословних књига и одржавање маргине солвентности. Суштина надзора је у томе да ако у поступку контроле утврди да је дошло до кршења обавеза утврђених законом и другим прописима о осигурању, НБС може предузети одређене мере (од најблажих до одузимања дозволе за обављање делатности осигурања).

Кључне речи: надзор, осигурање, делатност, друштва за осигурање, мере надзора.

Abstract: Today, in almost all countries that insurance companies normally be swayed by the state once complete mind control, which operates from their inception to liquidation, and to form a permanent administrative control. The need to bring order to our country over the insurance has long been felt, however, the Law on Insurance of Property and Persons of 1996, this process has largely been started. Later, modeled on the solutions from legislation in developed countries and solutions contained in the European Union, the Insurance Act of 2004, supervision of the insurance business in the Republic of Serbia has been entrusted to the National Bank of Serbia. In the business of insurance company supervision occupies a central place in the overall supervision of the activities of insurance. The purpose of monitoring is to provide high quality financial management, primarily forming, investing and depositing of technical and guarantee reserve, solvency and liquidity in the business, legal bookkeeping and maintaining solvency margin. The essence of control is that if the control procedure determines that there has been a breach of the obligations established by law and other regulations on insurance, NBS may take certain measures (from the least to the revocation of a license to conduct insurance business).

---

¹ kruljm@yahoo.com

Keywords: *supervision, insurance, business, insurance, supervision measures.*

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Специфичности делатности осигурања захтевају посебан вид надзора над радом привредних субјеката који се овом делатношћу баве. У већини земаља овај надзор се остварује кроз контролу коју врше државни органи (Ненадић, 2000, стр. 739). Земље ЕУ усвојиле су више Директива којима се, директно или индиректно, уређује надзор над обављањем делатности осигурања². Као резултат вишедеценијског настојања за усклађивањем националних прописа створено је јединствено тржиште услуга осигурања које почива на јединственом систему издавања дозвола заснованом на јасним и прецизним критеријумима које осигуравајуће друштво мора да задовољи да би могло да почне са радом и на јединственом систему државног надзора над осигуравајућим друштвима (Газивода, 2005, стр.632). По угледу на законодавства у упоредном праву, и у настојању да се наше право осигурања усагласи са правом осигурања ЕУ, наш Закон о осигурању ("Сл. гласник РС" 116/2013, у даљем тексту ЗОС) знатан део својих одредби (укупно 66) посвећује државном надзору над обављањем делатности осигурања. Надзор је поверен Народној банци Србије (у даљем тексту НБС). Надзор се протеже кроз читаво време обављања делатности осигурања, па и пре тога кроз давање дозволе за обављање делатности осигурања и кроз оцењивање не само законитости већ и целисходности оснивања друштва за осигурање са предвиђеним строгим мерама одузимања дозволе за рад друштву које се бави пословима осигурања, односно пословима непосредно повезаним са осигурањем, у случају непоштовања прописаних правила понашања.

Као аргументи за државну контролу оснивања и пословања организација за осигурање истичу се чињенице: да је то потребно ради заштите интереса корисника осигурања, тј. осигураника; да је корисно и за саме осигураваче (елиминисање нелојалне конкуренције и обезбеђење рентабилитета); да је у интересу државе (опширније видети: Шулејић и сар., 1996, стр. 210-211). Сврха државне контроле је, дакле, да се у обављању делатности осигурања

---

² Све ове директиве сврставају се у "три генерације", при чему сваку генерацију чине по две директиве и то једна која се односи на неживотно осигурање (осигурање имовине) и друга која се односи на животно осигурање (осигурање лица). Кључна карактеристика је да је, за обављање делатности осигурања имовине и лица на територији Заједнице, уведен јединствен систем издавања дозволе и обављања контроле делатности осигурања.

обезбеди поштовање законитости, обезбеђење солвентности и ликвидности друштва за осигурање, очување равноправности уговорних страна, забрана елемената коцке и опкладе, обезбеђење лојалне конкуренције између осигуравајућих друштава и сл. (Илијић, 2002, стр. 52).

Свеукупно посматрано, ЗОС предвиђа надзор над обављањем делатности осигурања који се састоји из: надзора од стране НБС као државног органа; надзора који се остварује кроз интерну ревизију; надзора од стране надзорног одбора као обавезног органа друштва за осигурање; надзора кроз рад актуара (обавеза друштава која се баве пословима директног осигурања да обезбеде актуара, учешће актуара у оцењивању годишњег обрачуна резултата пословања и сл); посебног надзора над пословањем друштава за осигурање која се баве пословима осигурања од аутоодговорности; обавезне ревизије годишњег резултата пословања друштва за осигурање (обавезе друштава за осигурање да закључе уговор о ревизији својих рачуноводствених извештаја).

1. УЛОГА НБС У ДЕЛАТНОСТИ ОСИГУРАЊА

У земљама у којима је делатност осигурања развијена, различито је уређено питање органа надлежног за обављање надзора над делатношћу осигурања. Надзор је углавном поверен министарству финансија и то кроз образовање посебног органа при министарству - уред, агенција, дирекција, сектор, управа и сл. (Ненадић, 2001, стр. 652). У овим земљама се, међутим, поред државног органа који врши надзор над делатношћу осигурања, образују и одговарајућа саветодавна, односно експертска тела за област осигурања. Саветодавна тела образују се од стручњака из области осигурања, министарства финансија, представника осигураника и сл. Ова тела такође образује министарство финансија, или други државни орган у чију је надлежност стављан надзор над обављањем делатности осигурања. За разлику од државног органа, саветодавна тела дају стручна мишљења о најважнијим питањима из области осигурања, као што су доношење прописа, тарифа и других аката из области осигурања (Шулејић, 1996, стр. 116).

Потреба да се у нашој земљи уведе ред над обављањем делатности осигурања одавно се осећала па је, Законом о осигурању имовине и лица из 1996. године ("Сл. лист СРЈ" 30/96, у даљем тексту ЗОИЛ) тај процес у доброј мери већ започет. Међутим, усвајањем Уставне повеље Државне заједнице Србија и Црна Гора ("Сл. лист СЦГ" 1/2003, у даљем тексту Уставна повеља) и Уставног

Закон за спровођење Уставне повеље државне заједнице Србија и Црна Гора, где је чланом 16. став 1. тачка 3. предвиђено да ступањем на снагу уставне повеље престаје да ради Савезно министарство финансија у чију је надлежност спадала делатност осигурања, законодавна надлежност из области осигурања стављена је у надлежност држава чланица. Но и пре тога Црна Гора је донела Уредбу о осигурању имовине и лица "Сл. лист РЦГ", бр. 42/2000, којом је предвиђено да се ЗОИЛ из 1996. године примењује на територији Црне Горе као привремено решење. Законодавна активност на доношењу новог Закона о осигурању била је интензивна и у Србији. Наиме, већ у мају 2003. године Министарство финансија и економије РС објавило је верзију Нацрта Закона о осигурању. Ова верзија у суштини је била верзија Нацрта, коју је ово министарство преузело од бившег Савезног министарства за финансије (које је раније већ било започело рад на доношењу новог Закона о осигурању). У оба ова Нацрта (бившег Савезног Министарства за финансије и Министарства финансија и економије РС) као орган надлежан за обављање надзора над делатношћу осигурања била је предвиђена **Дирекција за надзор као државни орган**. После ова два Нацрта, крајем октобра 2003. године, Министарство финансија и економије објавило је трећи Нацрт закона о осигурању у коме се као орган надлежан за обављање надзора над делатношћу осигурања предвиђа **Агенција за надзор, као јавна служба**. Ови предлози закона нису усвојени од тадашње Владе РС, нити су ти предлози достављени Скупштини Србије (Стевановић, 2003, стр. 18-20).

Након парламентарних избора од 28. децембра 2003. године, у програму рада Владе Републике Србије публикованом у медијима, међу финансијским законима кључно место заузима Закон о осигурању. Као резултат таквог опредељења, већ у мају 2004. године, Скупштина РС усвојила је Закон о осигурању. По угледу на решења из законодавства развијених земаља и решења садржана у праву Европске уније, наш законодавац се определио да надзор над обављањем делатности осигурања стави у надлежност Народне Банке Србије. Такође, у образложењу Предлога Закона о осигурању било је наведено да решење да НБС врши надзор над обављањем делатности осигурања први корак ка успостављању будуће интегрисане супервизије целог финансијског сектора (Мркшић и сар., 2007, стр.107).

Тако је Законом о осигурању из 2004. године, НБС је добила широка овлашћења у погледу надзора над обављањем делатности осигурања. Субјекти надзора су сва правна лица која се, директно

или индиректно, баве делатношћу осигурања и то: друштва за осигурање, друштва за посредовање и заступање у осигурању, агенције за пружање других услуга у осигурању, предузећа и друга правна лица која имају посебне организационе делове за пружање других услуга у осигурању, као и правна лица повезана, кроз учешће у капиталу или управљању, са друштвима која обављају делатност осигурања.

Надлежност НБС установљена је чланом 18. ЗОС. Надзор тече од момента оснивања друштва за осигурање када се оцењује не само испуњеност законом прописаних услова за добијање дозволе, већ и **целисходност** оснивања друштва за осигурање (члан 41. став 2. ЗОС), па током пословања друштва за осигурање и у ситуацијама статусних промена, промена облика организовања и престанка друштва за осигурање.

Према томе, надзор над обављањем делатности осигурања који спроводи НБС као државни орган може се посматрати кроз три фазе:

- у фази оснивања - кроз прописивање услова и оцењивање целисходности за оснивање друштва за осигурање и кроз давање сагласности на избор лица која ће обављати функцију управе и надзорног одбора друштва за осигурање;
- у току пословања - кроз контролу тарифа осигурања, закључених уговора, обавезе очувања одређених фондова, обавезе подношења извештаја о пословању, повлачење дате сагласности на избор лица која обављају функције члана управе и надзорног одбора и сл;
- у току престанка друштва за осигурање - кроз давање дозволе за статусне промене и промене облика друштва за осигурање, односно повлачење дозволе за рад, одређивање стечајног управника у случају стечаја друштва за осигурање и сл.

Иако се надзор над пословањем организација за осигурање спроводи од стране већег броја субјеката, највећи значај има надзор који спроводи НБС као државни орган, па ће о њему и бити речи у овом раду.

1.1. НАДЗОР У МОМЕНТУ ОСНИВАЊА ДРУШТВА ЗА ОСИГУРАЊЕ

Осигурање данас има велики значај за разне субјекте: осигуранике, трећа лица, за привреду једне земље, али је то и делатност од друштвеног интереса (Шулејић, 2005, стр. 15). Значај делатности осигурања за све ове субјекте произилази из његове

улоге, а то је заштита лица и имовине од бројних и различитих ризика који им прете. Да би се улога осигурања и остварила потребно је да друштва за осигурање своју делатност обављају континуирано и на начин да буду у могућности да накнаду из осигурања пруже увек када се оствари ризик преузет уговором о осигурању. Потребно је, дакле да корисник осигурања када га задеси осигурани случај, не буде изложен и додатном ризику у виду неспособности његовог осигуравајућег друштва да му пружи заштиту (Ненадић, 2002, стр.30). Управо из тих разлога се већ у моменту подношења захтева за оснивање друштва за осигурање захтева испуњење читавог низа посебних услова. Кључну улогу у томе има држава која преко надлежног органа (НБС) обезбеђује да се дозвола за оснивање друштва за осигурање може добити само уколико оснивачи испуњавају посебне услове прописане законом.

а/ Оцена испуњености услова и целисходности оснивања друштва за осигурање

Услови за оснивање друштва за осигурање прописани су одредбама чл. 28.-42. ЗОС, као прописом *lex specialis* у односу на Закон о привредним друштвима (у даљем тексту ЗОПД). Међутим, пошто је ЗОС (члан 20. став 1.) прописано да се на оснивање друштва за осигурање примењују општа правила којима се уређује правни положај предузећа, значи да се правила из ЗОПД која се односе на поступак оснивања друштва за обављање других делатности, примењују и на оснивање друштва за осигурање. Та правила односе се на садржину акта о оснивању, поступак оснивања, упис друштва у регистар привредних субјеката, надлежности органа управљања друштва за осигурање и др.

У погледу посебних услова за оснивање акционарског друштва за осигурање, специфичност ЗОС у односу на ЗОПД огледа се у броју лица која могу основати акционарско друштво за осигурање (према чл. 26. став 1. акционарско друштво за осигурање могу основати најмање два правна, односно физичка лица, па према томе, акционарско друштво за осигурање не може бити једночлано), најнижем износу новчаног дела основног капитала који се мора обезбедити приликом оснивања друштва за осигурање³, забрани

---

³ Та средства морају бити у следећим износима: 1) за послове животног осигурања (осигурања лица): за послове животног осигурања, осим добровољног пензијског осигурања 2000.000; за послове добровољног пензијског осигурања 3000.000; за послове свих врста животног осигурања 4000.000; 2) за послове неживотних осигурања (осигурања имовине): за послове осигурања од незгоде и

узајамног учешћа у капиталу друштава која се баве пословима осигурања или пословима непосредно повезаним са пословима осигурања, прибављању сагласности за стицање акција којима се стиче квалификовано учешће неког лица у акционарском друштву за осигурање, прибављању сагласности за избор лица за чланове управе и надзорни одбор друштва за осигурање, као и у добијању дозволе за оснивање акционарског друштва за осигурање од стране НБС, која је овлашћена да цени не само законитост већ и целисходност оснивања акционарског друштва за осигурање.

Дакле, улога НБС у оцењивању испуњености услова за оснивање друштва за осигурање је одлучујућа јер ће НБС издати дозволу за оснивање друштва за осигурање само ако утврди да су испуњени законом прописани услови и ако оцени да је **целисходно** оснивање друштва за осигурање.

б/ Оцена испуњености услова у погледу узајамног учешћа и квалификованог учешћа у капиталу и у управљању друштва за осигурање

Да би се улога осигурања у пракси и остварила, а пре свега да би се заштитили интереси осигураника, законодавства у развијеним земљама посебну пажњу посвећују сукобу интереса одређених лица, али и спречавању да се кроз учешће, или квалификовано учешће, у капиталу друштва за осигурање наруше основна начела осигурања. То се постиже ограничавањем учешћа, односно квалификованог учешћа у капиталу и у управљању осигуравајућих друштава. Овакав вид надзора у упоредном праву означава се као структурални, односно надзор над статусом и стањем акцијског капитала друштва за осигурање. Овакво решење усваја и наш ЗОС прописујући одређена ограничења у погледу учешћа и квалификованог учешћа у капиталу акционарског друштва за осигурање, повезаних лица као и услова за давање и одузимању дате сагласности за стицање квалификованог учешћа у капиталу акционарског друштва.

Суштина је да, према члану 31. ЗОС, акционарска друштва која се баве пословима директног осигурања (закључивањем уговора о осигурању, саосигурању и реосигурању), пословима непосредно повезаним са пословима осигурања (посредовањем, заступањем или

добровољног здравственог осигурања 1.000.000; за послове осигурања моторних возила-каска, шинска возила-каска и обавезно осигурање од одговорности у саобраћају 2.500.000; за послове осталог осигурања имовине, остала осигурања од одговорности и друге врсте неживотних осигурања 2000.000; за послове свих врста неживотног осигурања 4.500.000; 3) за послове реосигурања 4.500.000 евра.

пружањем других услуга у осигурању) као и друга правна лица која имају посебно организован део за пружање других услуга у осигурању, не могу имати узајамно учешће у капиталу акционарског друштва за осигурање, нити учешће у праву гласа.

У циљу онемогућавања различитих тумачења када једно лице има учешће, односно квалификовано учешће у капиталу у другом лицу, као и која се лица сматрају повезаним лицима, ЗОС у члану 30. прописује да једно лице има учешће у капиталу у другом лицу ако је, посредно или непосредно, ималац акција, односно других права, на основу којих стиче до 10% учешћа у капиталу другог лица или учешћа у праву гласа у другом лицу. Квалификовано учешће једног лица у другом лицу постоји онда када је једно лице посредно или непосредно ималац акција, односно других права на основу којих стиче више од 10% учешћа у капиталу другог лица или учешћа у праву гласа у другом лицу.

Повезаним лицима у смислу закона сматрају се лица која су повезана управљањем, капиталом или на други начин, ради постизања заједничких пословних циљева, тако да пословање, односно резултати једног лица могу битно утицати на пословање другог лица. Повезаним лицима сматрају се лица која су међусобно повезана: као чланови породице (брачни друг, односно лице са којим живи у ванбрачној заједници, деца, односно усвојеници, сродници до трећег степена сродства, укључујући и сродство по тазбини, лица која немају пословну способност а стављена су под старатељство тог лица).

И у погледу оцене испуњености наведених услова НБС има кључну улогу јер може одбити захтев за добијање сагласности за стицање квалификованог учешћа у капиталу, односно у праву гласа друштва за осигурање, а може и одузети дату сагласност ако се накнадно утврди да је сагласност дата на основу нетачних података или се стекну услови због којих, да су постојали у време давања сагласности, сагласност не би била дата.

ц/ Прописивање посебних услова и ограничења за избор лица за чланове управе и надзорни одбор друштва за осигурање

Контрола идентитета менаџмента, односно органа управљања у осигуравајућим друштвима одавно је присутна у законодавствима развијених земаља. Циљ ове контроле је провера поверења и обезбеђење доброг угледа физичких лица која се предлажу у органе и тела компанија. Постоје велике разлике међу законодавствима неких земаља у погледу услова које чланови управе осигуравајућег

друштва морају да испуне тако у Немачкој, чланови управа осигуравајућих друштава морају да испуне следеће услове: да уживају добар углед; да су стручно оспособљена; да поседују управљачке способности, док по чешком законодавству, уз захтев за издавање дозволе за рад, морају се поднети одговарајући докази о испуњености услова који се тичу чланова управе, као што су: добар углед, власништво над акцијским капиталом, школска спрема, професионално искуство, и др. На Кипру се за члана управе осигуравача тражи да има посебно знање, затим да има искуство у финансијској области, као и да није осуђиван за одређено кривично дело и да је држављанин Кипра, док се нпр. у Словенији тражи да члан управе осигуравача има задовољавајућа теоријска и практична знања за вођење послова осигурања, затим најмање 4 године радног искуства у вођењу послова осигурања или других сличних послова, као и да није правоснажно безусловно осуђен казном затвора од више од 3 месеца која још није укинута, док се у Бугарској се тражи да има универзитетску диплому, затим, најмање 3 године радног искуства у осигурању или на управљачком положају у банци или било којој другој финансијској институцији, односно, као предвача у области права или економије, као и да није осуђиван за кривично дело које је извршио са намером, да није изгубио пословну способност и да није био члан извршног или контролног органа у предузећу против којег је покренут стечајни поступак (опширније видети: Чоловић, 2010, стр. 83-84).

Иначе, контрола се спроводи кроз ограничење учешћа у органима управљања у више компанија, проверу да ли су лица која се предлажу за управу била запослена у осигуравајућим компанијама над којима је спроведен поступак стечаја у последњих неколико година, као и захтев да та лица поседују одређену школску спрему и професионално искуство (Ненадић, 2002, стр. 35). ЗОПД садржи неколико одредби које се односе на ограничења у избору лица за чланове управе и надзорни одбор акционарског друштва, као и забрану конкуренције између друштва и чланова друштва. Надовезујући се на решења из ЗОПД, али и усвајајући решења из прописа о осигурању из упоредног права, ЗОС прописује и додатне услове и поступак избора лица која чине управу и надзорни одбор друштва за осигурање.

Тако већ у моменту подношења захтева за добијање дозволе за обављање делатности осигурања, оснивачи морају приложити доказ да лица која су предложена за чланове управе и надзорни одбор испуњавају услове прописане законом и посебним

подзаконским актом⁴ у погледу школске спреме и професионалног искуства; доказ да та лица нису била у последње три године чланови управе, надзорног одбора или лица са посебним овлашћењима у правном лицу над којим је спроведен поступак ликвидације, односно стечаја; доказ да та лица нису била осуђивана на безусловну казну затвора дужу од три месеца; доказ надлежног органа управе да су измирила пореске обавеза. Поред тога, ЗОС уводи новину и у погледу поступка избора чланова управе и надзорног одбора друштва за осигурање. Наиме, према ЗОС, оснивачи у моменту оснивања друштва за осигурање, подносе захтев НБС за добијање сагласности на предлог одлуке о избору чланова управе и надзорног одбора друштва. Последица избора ових лица без сагласности НБС је ништавост одлука о избору. Дакле, за разлику од ЗОПД који усваја принцип дерегулације и препушта избор чланова органа акционарског друштва, ЗОС врло детаљно уређује услове које морају испуњавати лица предложена за чланове органа управљања друштва за осигурање, а о озбиљности прописаних критеријума прописаних довољно говори чињеница да, поред поменутих услова, кандидат за директора друштва за осигурање треба да достави и свој програм пословођења друштвом (Томић, Петровић-Томић, 2009, стр.196).

Сагласност на одлуку о избору чланова управе и надзорног одбора може се одузети уколико се накнадно утврди да је сагласност дата на основу нетачних података, затим ако лице које је изабрано за члана управе или надзорни одбор престане да испуњава услове прописане за његов избор, као и уколико члан управе или надзорног одбора у обављању своје функције не поступа у складу са обавезама члана управе, односно надзорног одбора.

НБС има значајну улогу и у погледу могућности разрешења чланова управе и надзорног одбора друштва за осигурање. Наиме, НБС може наложити акционарском друштву за осигурање да разреши дужности члана, односно чланове управе и надзорног одбора друштва за осигурање и именује новог члана, односно чланове, ако друштво не поступи у складу са налогом за отклањање утврђених незаконитости и неправилности у раду, затим уколико управа друштва не спроводи мере надзора прописане законом или ако друштво не поступи у складу са обавезом благовременог обавештавања НБС и после писменог упозорења, или ако на било

---

⁴ Посебни услови прописани су Одлуком о ближим условима које треба да испуне лица из члана 39. ЗОС и начину доказивања испуњености тих услова, као и потребној организационој, кадровској и техничкој оспособљености акционарског друштва за осигурање, "Сл. гласник РС" 86/2004).

који начин омета вршење надзора у друштву за осигурање (чл. 49. став 2. ЗОС).

1.2. НАДЗОР У ТОКУ ПОСЛОВАЊА ДРУШТВА ЗА ОСИГУРАЊЕ

У самом пословању осигуравајућег друштва надзор заузима централно место у свеукупном надзору над делатношћу осигурања. Сврха овог надзора јесте да се обезбеди квалитетно финансијско пословање, пре свега формирање, улагање и депоновање средстава техничких и гарантних резерви, солвентност и ликвидност у пословању, законито вођење пословних књига и одржавање маргине солвентности. У упоредном праву овакав вид надзора означава се као пруденцијални надзор над пословањем компанија за осигурање.

Предмет надзора је целокупно пословање друштва за осигурање где се утврђује: да ли се делатност обавља у складу са издатом дозволом; да ли су општа акта усклађена са прописима који уређују осигурање; да ли друштво обавља делатност осигурања по прописима о осигурању; да ли се средства пласирају и резерве одржавају у складу са законом; да ли се преузете обавезе извршавају у складу са одредбама из уговора о осигурању; да ли се књиговодствене и друге исправе састављају у складу са законом и да ли се књиговодство води у складу са законом; да ли се спроводе мере које је наложила НБС; да ли се интерна ревизија спроводи на начин прописан ЗОС; да ли су испуњени законом прописани услови за осниваче тј. лица која имају учешће и квалификовано учешће у друштву, као и лица која обављају функцију управе и надзорног одбора друштва; да ли постоје кадровски и технички услови за обављање делатности осигурања; да ли се трошкови провизије за посредовање и заступање у осигурању одобравају у складу са законом; да ли се политика реосигурања и саосигурања спроводи у складу са законом; да ли се трошкови за чланове управе и надзорног одбора исплаћују у складу са законом (члан 149. ЗОС).

Надзор у току пословања НБС спроводи директно и индиректно. Директни надзор спроводи се преко инспектора осигурања који на лицу места утврђује да ли правно лице обавља делатност у складу са прописима о осигурању. У извршавању контроле, инспектор осигурања, према члану 153. ЗОС, има право: увида у сва општа акта, акта пословне политике, у пословне књиге и друга акта друштва, у документацију и податке који се односе на пословање друштва; затим право да захтева од чланова управе, надзорног одбора и интерног ревизора да пруже информације и

објашњења у оквиру својих надлежности; да привремено одузме исправе и предмете ако утврди да су употребљени, односно намењени за извршење кривичног дела, привредног преступа или прекршаја.

Индириктни надзор спроводи се путем достављања извештаја и података НБС од стране друштва за осигурање и то: годишњег извештаја о резултатима пословања са мишљењем овлашћеног актуара и надзорног одбора, са образложењем; извештаја о обављеној ревизији са коментаром од стране скупштине друштва и надзорног одбора; извештаја о спровођењу саосигурања и реосигурања; пословног плана, статута и других аката друштва; обавештења о промени структуре капитала друштва; података о сазивању скупштине и записника седница скупштине.

Наведене податке друштво за осигурање дужно је да достави у року од 15 дана од дана њиховог усвајања, односно најкасније до 30 априла текуће године за претходну годину. Поред тога, у члану 157. ЗОС истиче се, да је друштво за осигурање дужно да тромесечно обавештава НБС о неким чињеницама као што су: структура капитала, спроведено саосигурање и реосигурање, висина и структура остварених премија, број и висина пријављених штета и штета у спору, са мишљењем овлашћеног актуара, техничким резервама и депоновањем, односно улагањем средстава техничких резерви, ликвидности друштва, гарантној резерви и депоновањем средстава гарантне резерве, маргини солвентности, са мишљењем овлашћеног актуара и др.

- Мере које НБС може предузети у поступку контроле

Суштина надзора је у томе да ако у поступку контроле утврди да је дошло до кршења обавеза утврђених законом и другим прописима о осигурању, НБС може предузети одређене мере. Те мере су различите и оне су рангиране тако да се полази од најблажих - као што је налог да се отклоне неправилности и незаконитости у раду, до одузимања дозволе за обављање делатности осигурања.

а/ Мере за отклањање на законитости и неправилности. -Мере за отклањање незаконитости и неправилности у пословању могу се изрећи друштву за осигурање код кога се утврди да: је престало да испуњава неки од услова прописаних за обављање делатности осигурања; обавља делатности које по ЗОС не може обављати; поступа супротно прописима о вођењу пословних книга, интерној ревизији или финансијским извештајима; не обавештава НБС о чињеницама прописаним ЗОС; члан управе друштва или надзорног

одбора не испуњава услове прописане ЗОС и ЗОПД; поступа супротно ЗОС; према осигураницима и корисницима осигурања понаша се противно правилима струке, добрим пословим обичајима и пословном моралу (чл. 162 ЗОС).

Решењем којим су утврђене незаконитости и неправилности одређује се рок за отклањање истих мера. Друштво за осигурање је дужно да у остављеном року поступи по решењу и о томе обавести НБС. Уколико наложене мере не буду отклоњене у остављеном року НБС предузима друге по друштво неповољније мере.

б/ Мере због непоступања у складу са правилима о управљању ризиком. - Примена правила о управљању ризиком од подједнаког је значаја како за осигураваче тако и за осигуранике. Друштво за осигурање које се не придржава правила о управљању ризиком може угрозити сопствену солвентност и тиме довести себе до немогућности да испуни своје обавезе из уговора о осигурању. Зато се поштовању ових правила посвећује посебна пажња. Уколико се у поступку контроле утврди да друштво за осигурање не поступа у складу са правилима о управљању ризиком, у складу са чл. 164. став 1. ЗОС, друштву за осигурање наложиће се да обезбеди: реосигурање и саосигурање изнад максималног самопридржаја; плаћање штета, уговорених сума осигурања и извршење других обавеза које настају по основу осигурања; основни капитал у приписаној висини; прописане техничке и гарантну резерву; ликвидност друштва; депоновање и улагање средстава гарантне и техничких резерви у складу са ЗОС; маргину солвентности.

Поред наведених мера друштву за осигурање може се: забранити закључивање уговора о осигурању или проширивање већ преузетих обавеза; наложити раскид уговора о осигурању, уговора о посредовању, односно заступању, ако би њихово даље опстајање нанело штету друштву; ограничити висина ризика које може преузимати у осигурање; забранити вршење исплате одређених износа; забранити закључивање послова са појединим акционарима, члановима управе, надзорног одбора и повезаним лицима; наложити именовање саветника за област у којој су утврђене неправилности; наложити наплата потраживања; наложити ажурирање пословних књига, попис имовине и обавеза и усаглашавање потраживања и обавеза; наложити побољшање организације и обављања интерне ревизије; наложити предузимање других мера у складу са законом (чл. 164. став 2. ЗОС).

Решењем којим се налаже отклањање утврђених неправилности оставља се рок у коме се наложене мере морају

спровести. Друштво за осигурање дужно је да наложене мере отклони у остављеном року и о томе обавести НБС.

ц/ Пренос портфеља осигурања на друго друштво за осигурање. -Уколико раније предузете мере нису дале резултат, НБС може, према друштву за осигурање код кога се утврде незаконитости и неправилности које могу да угрозе или угрожавају способност друштва да испуни обавезе настале из обављања делатности осигурања, предузети меру преноса портфеља осигурања на друго друштво за осигурање (Ненадић, 2002, стр. 35).

Портфељ се може пренети на једно или више друштава за осигурање која имају дозволу за обављање делатности осигурања које се преноси. За пренос портфеља осигурања на друго друштво потребна је сагласност друштва за осигурање на које се пренос врши (Славнић, 1996, стр. 594). Пренос се врши уговором о преносу који мора да садржи: врсту и висину техничких резерви које се заједно са портфељом преносе, као и рок у оквиру којег се пренос портфеља мора извршити; списак уговора о осигурању по појединим врстама осигурања, који су предмет преноса, са општим условима за та осигурања; образложене разлоге за пренос портфеља; извештај о финансијском плану за друштво које преноси портфељ; мишљење овлашћеног актуара на пренос портфеља.

д/Преузимање контроле над пословањем друштва за осигурање - увођење ванредне управе. -Преузимање контроле над пословањем друштва за осигурање прилично је оштра мера и НБС је може предузети уколико у поступку непосредне или посредне контроле оцени да: друштво није извршило своје обавезе из уговора о осигурању или неће бити у могућности да те обавезе изврши о њиховој доспелости; средства друштва нису довољна да обезбеде уговорену заштиту осигураницима или повериоцима друштва; имовина, или део имовине који је приказан у пословним књигама није на прописан начин процењен и приказан; је капитал друштва на таквом нивоу, или му вредност опада да може имати штетне последице по осигуранике или повериоце друштва; је друштво неправилно или незаконито приказало резултат пословања; друштво не поступа по изреченим мерама НБС (члан 166. ЗОС). Решењем о преузимању контроле одређује се лице (ванредни управник) које преузима пословање над друштвом за осигурање, као и време трајања контроле над пословањем друштва. Именовањем ванредне управе друштва за осигурање, престају овлашћења "редовне" управе друштва за осигурање. Ванредна управа друштва за осигурање уписује се у регистар привредних субјеката.

Ванредна управа друштва за осигурање уз сагласност НБС доноси одлуке које су биле у надлежности “редовне” управе друштва за осигурање. Ванредна управа је дужна да најмање свака три месеца доставља извештај НБС о финансијском стању и условима пословања друштва за осигурање. У року од девет месеци од дана именовања, ванредна управа је дужна да достави НБС извештај са оценом о економској стабилности друштва за осигурање и могућностима за његово даље пословање. НБС може, уколико на основу извештаја ванредне управе оцени да је ради обезбеђења маргине солвентности, или ради отклањања узрока неликвидности или несолвентности друштва, неопходно повећати основни капитал - да наложи ванредној управи да сазове скупштину акционара и предложи јој доношење одлуке о повећању основног капитала. У том случају ради се о сазивању специјалне скупштине акционарског друштва (Павић, 2001, стр. 85)

Према члану 172. ЗОС ванредна управа друштва за осигурање престаје уручењем решења НБС о укидању ванредне управе; истеком периода за који је именована (тај рок може бити до 12 месеци); доношењем решења о покретању поступка ликвидације, односно стечаја, над друштвом за осигурање у коме је била уведена ванредна управа.

е/ Одузимање дозволе за обављање делатности осигурања. - Одузимање дозволе за обављање делатности осигурања најтежа је мера која се може изрећи друштву за осигурање. Одузимањем дозволе за рад друштво за осигурање губи могућност да даље обавља делатност осигурања. Разлози за одузимање дозволе сврстани су у две групе. У прву групу разлога таксативно су набројани случајеви када се друштву за осигурање може одузети дозвола за обављење делатности осигурања, у другу групу спадају случајеви када ће се дозвола за обављање делатности осигурања одузети. Практична разлика између ситуације када се друштву **може** одузети дозвола за рад и ситуације када **ће се дозвола одузети** јесте у томе што у првом случају надлежни орган може изрећи и неку блажу меру, уколико оцени да се на тај начин могу отклонити неправилности, док у другом случају таква могућност не постоји. Одузимање дозволе за рад не ослобађа друштво за осигурање обавеза које произилазе по основу већ закључених уговора о осигурању. Доношењем решења о одузимању дозволе за обављање послова осигурања, НБС истовремено покреће поступак ликвидације, односно стечаја друштва за осигурање. Према одредби члана 176. ЗОС, решењем о одузимању дозволе за обављање послова осигурања, одређује се и

мера забране располагања имовином друштва за осигурање до отварања поступка ликвидације, односно стечаја.

ф/ Изрицање привремене мере. -Уколико се у поступку контроле утврди да је то неопходно ради заштите интереса осигураника и других корисника осигурања или ради извршења решења о одузимању дозволе за обављање послова осигурања, према друштву за осигурање, према одредби чл. 178. став1., може се изрећи привремена мера којом се друштву за осигурање налаже: забрана закључивања нових уговора о осигурању и проширивање обавеза из већ закључених уговора о осигурању; забрана располагања својом имовином без сагласности НБС; забрана спровођења одлука управног одбора и скупштине друштва без сагласности НБС. Решење о одређивању привремене мере мора садржати разлоге за њено увођење и рок трајања привремене мере. Привремена мера, у складу са чл. 178 ст. 2., може трајати најдуже шест месеци од дана изрицања.

г/ Мере према члановима управе и надзорног одбора друштва за осигурање. -Управа друштва и надзорни одбор имају посебну улогу у друштвима за осигурање. Управи друштва и надзорном одбору припада право на накнаду за свој рад (Радоњић, 1996, стр. 123). Из тог права произилазе и обавезе, али и одговорност. Поред тога, што се на рад и одговорност чланова управе и надзорног одбора примењују општа правила из ЗОПД, одредбама ЗОС (чл.179.) предвиђена су и посебна овлашћења НБС према члановима управе и надзорног одбора, лицима са посебним овлашћењима али и квалификованим имаоцима акција у друштву за осигурање. То је новина у нашем праву осигурања. Наиме, намера законодавца је да се тиме изврши појачана контрола над радом и понашањем свих оних лица чијим функцијама или учешћем у капиталу могу настати штетне последице по осигуранике, кориснике осигурања и друштвену заједницу.

Полазећи од те чињенице ЗОС предвиђа да НБС (ако се у поступку вршења надзора утврди да члан управе или надзорног одбора, лице са посебним овлашћењима и квалификовани ималац намерно или више пута не поступа у складу са законом и општим актима и тиме проузрокује материјалну штету или прибави противправну имовинску корист или предузме радњу која представља лошу пословну праксу и ако настави са таквим радњама и после писменог упозорења од стране НБС) може предложити друштву за осигурање предузимање неких од мера као што су: разрешење, односно престанак радног односа, лица које се тако понаша; забрану обављања послова осигурања до доношења коначне

одлуке надлежног органа; забрану лицу да користи право гласа везано за акције друштва за осигурање; да друштво за осигурање од таквог лица захтева накнаду штете проузроковане противправним радњама⁵. Последице по лице коме је изречена нека од наведених мера су значајне. То лице, према члану 179. став 3. ЗОС не може бити члан управе, односно надзорног одбора, нити може учествовати у делатности повезаног лица са друштвом за осигурање за време од пет година од дана изрицања мере.

Све мере које се у поступку вршења надзора могу изрећи према друштву за осигурање, сходно члану 180. ЗОС, примењују се и на друштва за посредовање и заступање у осигурању, агенције за пружање других услуга у осигурању, предузећа и друга правна лица која имају посебно организован део за пружање других услуга у осигурању, као и на правна лица која послове посредовања и заступања у осигурању обављају на основу ЗОО.

1.3. НАДЗОР У ФАЗИ СТАТУСНИХ ПРОМЕНА, ПРОМЕНИ ОБЛИКА И ПРЕСТАНКА ДРУШТВА ЗА ОСИГУРАЊЕ

Свако привредно друштво, па и друштво за осигурање, оснива се у одређеној форми. Ту правну форму привредни субјект може променити и то из различитих разлога и на различите начине (опширније видети: Митровић, 1996, стр. 40-41). Промене могу настати ради побољшања пословања, ради промене у начину управљања, прибављању додатног капитала и сл. Тако, ЗОПД познаје више врста статусних промена, односно промена правне форме, које се у потпуности примењују и на друштва за осигурање уз одређене специфичности које су посебно предвиђене одредбама ЗОС (чл. 214.-219.).

Оно што је битно када је реч о статусним променама код друштва за осигурање јесте да ЗОС и у том случају прописује да морају бити испуњени услови предвиђени за оснивање друштва и то у погледу новчаног дела основног капитала, броја оснивача, сагласности НБС на одлуку о статусним променама и лицима која се предлажу за чланове управе и надзорни одбор. У погледу надлежности, у фази статусних промена друштва за осигурање, НБС

---

⁵ За изрицање неке од наведених мера потребно је да буде кумулативно испуњено неколико услова и то: да је реч о намерном или више пута поновљеном недозвољеном поступку одређеног лица; да се таквим радњама проузрокује материјална штета друштву за осигурање или се себи прибавља противправна имовинска корист; да је НБС претходно писменим путем упозорила одређено лице на недозвољено понашање.

има посебну улогу у случају промене облика организовања друштва која се баве пословима директног осигурања. Наиме, могуће је да акционарско друштво за осигурање може одлучити да се организује као друштво за узајамно осигурање, или да се друштво за узајамно осигурање организује као акционарско друштво за осигурање. Поред тога, према члану 216. ЗОС, промену облика може извршити и друштво за посредовање, односно друштво за заступање у осигурању и агенција за пружање других услуга у осигурању. Ова друштва могу извршити промену облика организовања у смислу да се могу трансформисати из акционарског друштва у друштво с ограниченом одговорношћу, односно из друштва с ограниченом одговорношћу у акционарско друштво. Такође, ЗОС изричито прописује да се промена облика организовања може извршити само уз сагласност НБС. Уз то, одредбама чл. 217. и 218. прописана су и посебна правила у погледу промене облика организовања код друштва за узајамно осигурање.

Друштво за узајамно осигурање може се трансформисати у акционарско друштво за осигурање уколико су за то испуњени законски услови. Одлуку о промени облика организовања доноси скупштина друштва за узајамно осигурање. Одлука се доноси трочетвртинском већином гласова од укупног броја присутних чланова скупштине, ако статутом друштва за узајамно осигурање није предвиђена већа квалификована већина. То значи да се статутом може предвидети само једногласно доношење одлуке али не мање од три четвртине присутних чланова скупштине. Управа друштва за узајамно осигурање дужна је да, уз позив за седницу скупштине, свим члановима достави предлог одлуке о промени облика друштва, са поуком о праву на приговор. Сваки члан друштва за узајамно осигурање може најкасније у року од три дана од дана одређеног за заседање скупштине поднети писмени приговор на промену облика организовања.

Одлука о промени облика организовања мора да садржи номинални износ основног капитала, износ на који гласе акције и начин утврђивања учешћа појединих чланова у капиталу, и све оне елементе које мора да садржи уговор о оснивању акционарског друштва за осигурање. Ако одлуком није друкчије одређено сви чланови друштва за узајамно осигурање учествују у основном капиталу акционарског друштва за осигурање. Учешће појединог члана друштва за узајамно осигурање у акционарском капиталу, ако чланови нису са истим учешћем, може се одредити на основу висине осигуране суме висине доприноса, висине траженог покрића за случај животног осигурања, критеријума за расподелу вишка и

времена трајања чланства у друштву. НБС може одбити да да сагласност на одлуку о промени облика друштва ако оцени да би промена облика организовања могла да угрози интересе чланова друштва за узајамно осигурање.

ЗАКЉУЧАК

Половином 2004. године у нашој земљи догодиле су се значајне промене у области осигурања. У складу са Уставном повељом, материја осигурања уређена је Републичким законом. Законом о осигурању, међутим, делатност осигурања није уређена на свеобухватан начин. Наиме, прелазним и завршним одредбама предвиђено је да даном ступања на снагу овог закона престају да важи ЗОИЛ из 1996. године, осим одредби чл. 73-108 (обавезно осигурање) и чл. 143-146 (поверавање јавних овлашћења удружењу осигуравајућих организација) које ће се примењивати до доношења закона којим ће се уредити ове области. Поред тога чланом 12. ЗОС прописано је да се добровољно здравствено и пензијско осигурање уређују прописима којима се уређује обавезно здравствено и пензијско осигурање. На основу наведених чињеница закључак је да је новоусвојеним ЗОС област осигурања само делимично уређена.

Чињеница је да је ЗОС донет под јаком пресијом потребе усаглашавања нашег права осигурања са правом осигурања ЕУ. У том смислу, може се рећи, наш нови ЗОС учинио је значајан корак. Многа нова решења неспорно то потврђују. Међутим, у неким решењима отишло се и даље него што то домаћем праву и домаћим потребама одговара.

Када је реч о надзору над пословањем организација за осигурање, односно надзору над обављањем делатности осигурања, у ЗОС ово питање је веома детаљно уређено. Поверавање надзора делатности осигурања НБС у складу је са правилима која усвајају упоредна законодавства. НБС је добила кључну улогу у обављању надзора над делатношћу осигурања. Када је реч о овлашћењима НБС у поступку надзора над делатношћу осигурања, закључак је да су она огромна, што се може сматрати оправданим, имајући у виду значај делатности осигурања. Међутим, чињеница да НБС у поступку оснивања друштва за осигурање оцењује не само законитост већ и целисходност оснивања наводи на закључак да се у том погледу отишло предалеко. Такође, прописивање посебних услова и давање сагласности на избор лица која ће обављати послове управе и надзорног одбора представља посебне тешкоће оснивачима друштва за осигурање. Једно од најделикатнијих питања је ипак решење

садржано у члану 146. ЗОС према коме су решења НБС којима одлучује у поступку надзора коначна и против њих није дозвољена жалба већ се може водити управни спор. Такво решење ће у пракси сигурно довести до бројних судских спорова јер је НБС већ одузела поприличном броју друштава за осигурање дозволу за рад. Не улазећи у друге детаље потребно је истаћи да је неопходно што потпуније уредити, односно усагласити са правилима ЕУ и друге врсте осигурања (добровољно, здравствено и пензијско осигурање, обавезно осигурање у саобраћају, поверавање јавних овлашћења удружењу осигуравајућих организација и сл.) како у области осигурања не би владао партикуларизам. Такође, сматрамо да се само у практичној примени нових решења из ЗОС може сагледати даљи правац развоја нашег система осигурања и посебно надзора над обављањем делатности осигурања, који мора бити праћен и одговарајућим изменама неодговарајућих решења која ће се у пракси сигурно показати.

ЛИТЕРАТУРА

1. Газивода, Ј. (2005). Надзор над осигурањем у праву Европске уније (пројекти солвентности I у Солвентности II). *Право и привреда* 5-8
2. *Закон о осигурању*, "Службени гласник РС", бр.55/04, 70/04, 61/05, 85/05, 101/07, 63/09, 107/09, 99/11, 119/12, 116/13.
3. *Закон о осигурању имовине и лица*, "Службени лист СРЈ", бр 30/96, 57/98, 53/99, 55/99.
4. *Закон о привредним друштвима*, "Службени гласник РС", бр. 36/11, 99/11, 83/14.
5. Илијић, С. (2002). Контрола и надзор у праву осигурања СРЈ, са предлозима за побољшање. Зборник радова "Ново законодавство у осигурању имовине и лица", Палић.
6. Јанковец, И. (2006). *Привредно право*. Београд.
7. Митровић, Ј. (1996). Правни субјективитет предузећа према Закону о предузећима и његова будућност. *Правни живот* 11
8. Мркшић, Д., Петровић, З., Иванчевић, К. (2007). *Право осигурања*, Нови Сад
9. Ненадић, Б. (2000). Нови облици контроле државе над радом организација за осигурање. *Право и привреда* 5-8
10. Ненадић, Б. (2001). Осигуравајуће компаније у законодавству Чешке републике. *Право и привреда* 5-8

11. Ненадић, Б. (2002). Надзор над пословањем компанија за осигурање у праву Европске уније. Зборник радова “*Ново законодавство у осигурању имовине и лица*”, Палић.
12. Никчи, Б. (1995). Категорија “трећих лица” у обавезном осигурању аутоодговорности. *Правни живот* 11
13. Павић, М. (2001). Специјална скупштина акционарског друштва. *Правни живот* 11
14. Радоњић, Д. (1996). Примања чланова управе предузећа. *Правни живот* 11
15. Славнић, Ј. (1996). Пренос портфеља осигурања. *Правни живот* 11
16. Стевановић, В. (2003). Пролеће у три смене. *Економист магазин* бр. 183.
17. Томић, З., Петровић-Томић, Н. (2009). Издавање и одузимање дозвола за рад осигуравајућим друштвима, *Право осигурања, Право и привреда* 5–8
18. Чоловић, В. (2010). *Осигуравајућа друштва (Законодавство Србије, право ЕУ, упоредно право)*, Београд.
19. Шулејић, П; Јанковец. И; Огризовић, Д; Рајичић, Б. (1996). *Коментар Закона о осигурању имовине и лица*. Београд.
20. Шулејић, П. (1996). Делатност осигурања на јединственом тржишту Европске уније. *Право и привреда* 5-8
21. Шулејић, П. (2005). *Право осигурања*. Београд.

Рад је примљен: 10.02.2015.

Рад је прихваћен за штампање: 13.02.2015.